

KĘSTUTIS ŽEMAITIS

Vytauto Didžiojo universitetas

PIJAUS XI KONSTITUCIJA *LITUANORUM* *GENTE* IR JOS PADARINIAI LIETUVAI

Pius XI's Constitution "Lituanorum gente" and its Impact on Lithuania

SUMMARY

During the years of czarist occupation, and even after the declaration of Lithuania's independence on 18 February 1918, till the establishment of the Church province on 6 April 1926, the centres of Lithuania's dioceses were outside Lithuania. The dioceses of Samogitia belonged to the archbishopric of Mogilev, with its capital in St Petersburg. The Seinai diocese, with the centre in Seinai, belonged to the Warsaw archbishopric. Seinai and a part of its diocese were occupied by the Polish. Only four deaneries remained inside Lithuania. A part of the Samogitian diocese was in Latvia. After the territory of Klaipėda had been annexed by Lithuania in 1923, four parishes in the region still remained in the diocese of Worms in Germany. Therefore, Lithuania's administrative structure was not settled even after regaining independence.

The problems started to be solved when the Christian Democrats were in power and the Lithuanian archbishop Jurgis Matulaitis (Pope John Paul II beatified him on 28 June 1987) was designated as the apostolic inspector for the Holy See. When starting to work as inspector, Matulaitis set three basic tasks: the establishment of the Church province, the renewal of relations with the Holy See and the arrangement of the Concordat.

On 4 April 1926, Pope Pius declared the apostolic constitution *Lituanorum genre*, which announced Lithuania's Church province, including new dioceses in Kaunas, Telšiai, Vilkaviškis, Panevėžys and Kaišiadorys. Since the proclamation of this constitution, Lithuania was independent of dioceses in other countries: it was under the direct jurisdiction of the Holy See.

The establishment of the Church province made it equal to other European countries. Thus, the establishment of the Church province in independent Lithuania was an important state event, which can be defined by the statement: "The Church of Lithuania has returned to that honourable condition in which it had been at the beginning of its Christian history, in the times of Mindaugas, Vytautas, Jogaila and other Lithuanian sovereigns."

RAKTAŽODŽIAI: vyskupijos, valstybė, popiežius, administracinis pertvarkymas.

KEY WORDS: dioceses, state, pope, administrative reorganization.

After the proclamation of the Lithuanian Church province, and after appointing bishops, the Vatican further developed the relations between Lithuania and the Holy See. The Church province enabled the arrangement of the Concordat, which was prepared by Matulaitis.

The confirmation of the Concordat had to legalize the relations of the Republic of Lithuania with the Vatican, the obligations of the state and the religious rights of Lithuania's inhabitants, the majority of whom were Catholics.

The Lithuanian Church province gave people much wider opportunities to be active in the field of Catholic action.

IŽANGA

Lietuvos bažnytinė provincija, kurią popiežius Pijus XI įsteigė paskelbdamas Apaštalinėje Konstitucijoje *Lituanorum gente*, tapo tarsi antrąją krašto nepriklausomybę. Praėjus 80 metų po šio įvykio, ne tik norisi pažvelgti į Bažnyčios įvykius ir pamatyti, kokią jiems įtaką darė krašto valdžios veikla, bet ir kaip juos veikė kaimynų politika. Šitoks atsigręžimas padeda iš naujo įvertinti tai, kas buvo, ir atsakyti į klausimą, kodėl taip buvo. Istorinės praeities analizė nebūtinai turėtų atgaivinti buvusių kaimynų konfliktus, dėl kurių reikėjo

pertvarkyti net vyskupijų teritorijas; ji gali padėti įveikti tvyrojusią įtampą ir pajusti, kiek šiandien vieni kitiems esame reikalingi.

Šiame straipsnyje istorinių faktų analizės metodu vertinamas Lietuvos krikščioniškosios istorijos tarpsnis, susijęs su Bažnytinės provincijos įkūrimu. Straipsnio tikslas – įvertinti Lietuvos Katalikų Bažnyčios padėtį įgyvendinant esminius pokyčius, pertvarkant buvusias vyskupijas ir steigiant Bažnytinę provinciją, apibūdinti jos santykį su Apaštalų Sostu ir su valstybės valdžia.

ROMOS KATALIKŲ TEISINĖ PADĖTIS IKI 1926 METŲ

Carinės okupacijos laikais ir net paskelbus Lietuvos nepriklausomybę 1918 m. vasario 16 d. iki Bažnytinės provincijos įsteigimo 1926 m. balandžio 4 d. Lietuvos vyskupijų centrai buvo už Lietuvos ribų. „Žemaičių ir Vilniaus vyskupijos priklausė Mogiliovo arkivyskupijai su sostine Petrograde, Seinų vyskupija su vyskupijos centru Seiniais – Varšuvos arkivyskupijai. Seinus ir Seinų vyskupijos dalį buvo okupavę lenkai. Lietuvos pusėje buvo likę dekanatai: Kalvarijos, Marijampolės, Vilkaviškio ir

Naumiesčio. Lenkijos pusėje – dekanatai: Augustavo, Suvalkų ir Seinų. Pastarosios vietovės pagal 1920 m. liepos 12 d. Taikos sutartį tarp Rusijos ir Lietuvos buvo paliktos Lietuvos respublikos teritorijoje“¹ (Žemaičių vyskupijos dalis buvo atitekusi Latvijai. – *Aut. pastaba*).

1923 m. Klaipėdos kraštą prijungus prie Lietuvos², keturios šio krašto parapijos vis dėlto toliau priklausė Vokietijoje esančiai Varmijos vyskupijai. Todėl net atgavus Lietuvai nepriklausomybę, „Lietuvos bažnytinė santvarka buvo pakri-

kusi³. Lietuvos vyskupai, taip pat ir Respublikos Vyriausybė jau nuo 1918 m. ne kartą kreipėsi į Romą Lietuvos Bažnyčios klausimais. Svarbiausia buvo išspręsti Vilniaus klausimą, tai yra sostinės vyskupiją padaryti nepriklausomą nuo svetimos valstybės bažnytinės valdžios ir Vilniaus vyskupu gauti lietuvių. Kita svarbi problema – sudaryti lietuvišką bažnytinę provinciją⁴. Tačiau 1925 m. Lenkija pasirašė Konkordatą su Apaštalų Sostu ir Vilniaus vyskupija buvo priskirta Lenkijos Romos Katalikų Bažnyčiai. Vilniaus vyskupija gavo arkivyskupijos statusą, taip pat sudaryta Vilniaus bažnytinė provincija su dar dviem vys-

kupijomis, tai yra Lomžos ir Pinsko⁵. Vilniaus vyskupija nebuvo priskirta Varšuvos metropolijai dėl to, kad ji tautiniu požiūriu buvo mišri – čia gyveno lenkai, lietuviai ir baltgudžiai. Kita priežastis galėjo būti ta, kad priskyrus Vilnių Varšuvos metropolijai, dar didesnė politinė reakcija būtų kilusi Lietuvoje Šventojo Sosto atžvilgiu. Pinsko ir Lomžos vyskupijose taip pat buvo daug tautinių mažumų: lenkų, baltgudžių, senųjų jotvingių ir mozūrų⁶. Vėliau teologai svarstė, kaip būtų klostęsi įvykiai, jei Lietuva būtų anksčiau nei Lenkija sudariusi su Vatikanu Konkordatą, tuo rūpinosi tuometinis Vilniaus vyskupas Jurgis Matulaitis.

ARKIVYSKUPAS JURGIS MATULAITIS – PAGRINDINIS LIETUVOS BAŽNYTINĖS PROVINCIJOS STRATEGAS

1925 m. popiežius Pijus XI Vilniaus vyskupą Jurgį Matulaitį pakėlė į arkivyskopus ir paskyrė apaštališkuoju vizitatoriumi Lietuvoje. Tai gana nedažnas įvykis, kai Šventasis Sostas pasiuntiniu skirdavo tos pačios tautybės žmogų, kilusį iš krašto, į kurį būdavo siunčiamas. Tai reiškė gana didelį Šventojo Tėvo dėmesį Lietuvai ir norą kuo geriau sutvarkyti Lietuvos bažnytinius reikalus⁷. J. Matulaitis šias pareigas prisiėmė taip pat turėdamas tikslą padėti Katalikų Bažnyčiai Lietuvoje.

Vykdamas į Lietuvą pradėti eiti vizitoriaus pareigas, arkivyskupas J. Matulaitis turėjo tris konkrečius uždavinius: „...bažnytinės provincijos įsteigimas, santykių su Apaštalų Sostu atnaujinimas ir konkordato sudarymas. Arkivyskupas J. Matulaitis manė, jog pir-

miausiai reikia pradėti nuo bažnytinės provincijos“⁸. Į Kauną atvykusiam arkivyskupui daug talkino tuometinis užsienio reikalų ministras kunigas Mečislovas Reinys⁹. Vizitatorius Jurgis Matulaitis pirmiausia turėjo nugalėti net katalikiškos Lietuvos vyriausybės pasipriešinimą, nes pritaręs provincijos įsteigimui be Vilniaus vyskupijos, galėjo pakentti netgi katalikiškoms partijoms artėjančiuose rinkimuose. Šioje situacijoje arkivyskupas Jurgis Matulaitis pradėjo nuo pačios visuomenės: pamoksluose, susitikimuose aiškino būtinybę įsteigti provinciją, stengėsi išsklaidyti išankstines neigiamas nuomones dėl galimų Lietuvos ir Vatikano konkordato pasekmių Lietuvai¹⁰.

Didžiulės išminties reikėjo apaštališkajam vizitatoriui parenkant kandidatus

į vyskupus. Reikėjo suderinti daugybę interesų ir padaryti taip, kad būtų kuo didžiausia nauda Katalikų Bažnyčiai. Neeilinė arkivyskupo Jurgio asmenybė politinių įtampų, nepasitikėjimo ir įtarimų aplinkoje ne be reikalo buvo popiežiaus Pijaus XI parinkta gana sudėtingam ir sunkiam uždaviniui atlikti: „O visa tai viską padaryti pavedame gerb. Broliui Jurgiui Matulaičiui, tituliniam

Adulitano Arkivyskupui, kurią paskyrėme Lietuvai Vizitoriumi suteikdami jam reikalingų bei tinkamų galių, net subdeleguodami minimam reikalui bet kokią vyrą, turintį aukštesnę bažnytinį laipsnį, ir teisę aiškiai spręsti, iškilus kokiai sunkenybei ar pasipriešinimui, įpareigoję per šešis mėnesius atsiųsti Šventajai Konsistorijos Kongregacijai autentišką rašto apie atliktą darbą egzempliorių“¹¹.

LITUANORUM GENTE TURINYS

1926 m. balandžio 4 d. popiežius Pijus XI Apaštališkąja Konstitucija *Lietuvių tautai* (*Lituanorum gente*) paskelbė, kad sudaryta Lietuvos bažnytinė provincija su naujomis vyskupijomis: Kauno arkivyskupija, Telšių, Vilkaviškio, Panevėžio ir Kaišiadorių vyskupijomis. Lietuva bažnytiniu požiūriu jau nebebepriklausė nuo kitose valstybėse esančių vyskupijų ir netgi įgavo savarankiškumą – ji tapo tiesiogiai pavaldi Šventajam Sostui. Bažnytinės provincijos įsteigimas Lietuvą prilygino kitoms Europos valstybėms. Popiežius Pijus XI Konstitucijos išangoje parodo didelį asmeninį prielankumą lietuviams: „Lietuvių tautai po didžiausiojo karo, Dievui padedant atgavus laisvę, mes, kurie lietuvių tikėjimą bei maldingumą savo akimis esame regėję, taip uoliai ir ilgai išlaikytą įvairiuose varguose bei nelaimėse, ir kadangi esame įsitikinę, kad tinkamesnis bažnytinių reikalų sutvarkymas bus labai naudingas ne tik katalikybės reikalui, bet ir pačiai valstybei, laikome labai tinkama ir reikalinga padidinti skaičių vyskupijų ir iš jų sudaryti bažnytinę provinciją“¹².

Konstitucijos *Lituanorum gente* paskelbimas išsprendė Vilniaus krašto bažnytinės priklausomybės problemą. Iš Vilniaus vyskupijos dalies, likusios Lietuvos teritorijoje, buvo sudaryta nauja Kaišiadorių vyskupija. Seinų vyskupijos dalis, nors vyriausybė taip pat pageidavo, kad Seinų vyskupijos dalis Lietuvoje vadintųsi senuoju pavadinimu, paskelbta Vilkaviškio vyskupija: „Vilkaviškio vyskupija su katedros bažnyčia Švenčiausios Mergelės Marijos Aplankymo titulu Vilkaviškyje turės štai šiuos dekanatus: Bartninkų, Garliavos, Kalvarijos, Marijampolės, Naumiesčio, Panemunės, Prienu, Seirijų, Simno, Vilkaviškio, Šakių“¹³. Taip buvo išspręsta vyskupijų, suskaldytų lenkų kariuomenei užėmus dalį Lietuvos teritorijos, tolesnė bažnytinė priklausomybė. Sunkiausiai sprendėsi Vilniaus vyskupijos dalies, likusios Lietuvos teritorijoje, teisinis statusas. Lietuvos Respublikos vyriausybė pageidavo, kad ši teritorija taptų nauja vyskupija. Stasys Yla pateikia Jurgio Matulaičio susirašinėjimų detales, iš kurių išryškėja sunkiausių klausimų sprendimų aplinkybės:

„Gavęs vyriausybės pritarimą dėl Kaišiadorių, toliau sprendžiau Klaipėdos reikalą. „Daug sunkenybių ir kliūčių turėjau nugalėti dėl Klaipėdos krašto. Reikėjo atremti vokiečių ir Varmijos vyskupo daromi priekaištai ir reikalavimai. Teko daug skaityti ir rašyti, – rašo J. Skvireckui kovo 25-ąją. – Pavadinta bus ta šalis *prelatūra...*, bus pilnai įjungta į Lietuvos provinciją. Vikariato vardas pasirodė ne toks patogus...“. „Dariau, kas buvo galima, – rašo balandžio 6-ąją užsienio reikalų ministrui. – Iš esmės beveik viskas, kas norėta, yra pasiekta“. Iš tikrųjų balandžio 4-ąją jau buvo pasirašyta Apaštalinė Konstitucija *Lituanorum gente (Lietuvių tauta)*, steigianti bažnytinę provinciją; kitą dieną paskirti nauji vyskupai ir arkivyskupas. Konstitucijos redagavimas užtruko – buvo redaguota keletą kartų. „Daug buvo darbo ir vargo, kol prieita tos redakcijos.“ Vis dėlto per mėnesį viskas išsisprendė: „Čia visi stebisi, kad dalykai, ir tai tokie svarbūs, taip greit pavyko atlikti“. Visa tai pasiekta ne be didelės įtampos“¹⁴.

*Klaipėdos kraštas*¹⁵ atskirtas nuo Vokietijos katalikiškos Varmijos vyskupijos įsteigiant atskirą administracinį vienetą: „Iš Klaipėdos krašto, kuriam priklauso Klaipėdos, Šilutės, Robkojų ir Viešvilių parapijos, bus įsteigta, su prelatiškąja

bažnyčia šv. Trejybės vardu Klaipėdos mieste, Klaipėdos Praelatura nullius, kurią, atskirtą nuo Varmijos vyskupijos, valdys Telšių Ordinaras atsižvelgdamas į vietos aplinkybes ir bažnytinius įstatus“¹⁶. Šis atskiras vienetas nebuvo formuojamas kaip atskira vyskupija, nes tiek plotu, tiek tikinčiųjų skaičiumi tam buvo per mažas¹⁷.

Senoji Žemaičių vyskupija, atskirta nuo Mogiliovo metropolijos, padalijama į tris atskiras – Kauno arkivyskupiją, Panevėžio ir Telšių vyskupijas. (Senoji Žemaičių vyskupija buvo gerokai mažesnė nei LDK ar carinės Rusijos okupacijos laikais, nes po 1918 m. Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo dalis teritorijos atiteko Latvijai.) *Kauno* arkivyskupijai priklausė Ukmergės, Šiaulių, Joniškio, Kauno, Kėdainių, Veliuonos, Krakių, Raseinių, Šiluvos, Žemųjų dekanatai, *Telšių* vyskupijai – Viekšnių, Kuršėnų, Palangos, Skuodo, Sedos, Alsėdžių, Švėkšnos, Rietavo, Tauragės, Kaltanėnų, Varnių, Telšių. Trečioji Žemaičių vyskupijos dalis – *Panevėžio* – vyskupija turėjo Panevėžio, Šeduvos, Pasvalio, Biržų, Kupiškio, Rokiškio, Zarasų, Raguvo, Anykščių ir Utenos dekanatus. Neokupuotoji Vilniaus vyskupijos dalis – Kaišiadorių vyskupija – turėjo Molėtų, Merkinės, Stakliškių, Giedraičių ir Žaslių dekanatus¹⁸.

NAUJŲ VYSKUPŲ KLAUSIMAS

Steigiant Lietuvos bažnytinę provinciją, reikėjo naujų vyskupų. Šventasis Sostas Kauno arkivyskupu metropolitu paskyrė Žemaičių vyskupo pagalbininką teologijos daktarą vyskupą Juozapą

Skvirecką¹⁹, su kuriuo J. Matulaitis studijavo Petrapilio dvasinėje akademijoje. Arkivyskupas J. Matulaitis vertino J. Skvirecką kaip labai atsidavusį Bažnyčios reikalams ir nepriklausomą nuo politinių

partijų. J. Skvireckas buvo žinomas ir kaip Šv. Rašto vertėjas į lietuvių kalbą. J. Skvirecko paskyrimas buvo susijęs su nelengvu buvusio paskutinio Žemaičių vyskupo Pranciškaus Karevičiaus apsisprendimu atsisakyti pretenzijų į metropolito sostą. Jį reikėjo savotiškai aplenksti skiriant emeritu, o jo pagalbininką – Kauno arkivyskupu. Kad tai reikėjo daryti, liudija savo laiške kardinolui P. Gaspari, tuometiniam Vatikanu valstybės sekretoriui, pats arkivyskupas J. Matulaitis: „Vysk. Karevičius yra gyvo tikėjimo kunigas, pamaldus, gailėstingas, labai uolus ir ypač veiklus. Vis dėlto jis akivaizdžiai stokoja išmintingumo... Jis visai netinka vadovauti kokiai vyskupijai“²⁰. Karevičių pakeisti buvo lengviau nei A. Karosą, apie kurią Vatikanui Apaštališkasis Vizitatorius atsiliepė irgi nelabai palankiai: „Vysk. Karosas apdovanojtas dideliu proto išvalgumu ir ypač politikos išmanymu, tačiau, regis, visiškai stokoja valios ir energijos“²¹. Na, čia reikėtų pažymėti, kad Karosas vis dėlto tapo pirmuoju Vilkaviškio vyskupu ir šią vyskupiją valdė iki gilesios senatvės. Žemaičių vyskupas Karevičius pats sutiko atsisakyti pretenzijų į metropolito sostą, išvyko į Marijampolę, įstojo į Marijonų vienuolyną. Šį vyskupo apsisprendimą įvertino ir popiežius Pijus XI – suteikė jam arkivyskupo titulą. Telšių vyskupu popiežius Pijus XI skyrė Seinų vyskupijos prelatą, Seimo vicepirmininką, teologijos licenciatą Justiną Staugaitį (1866–1943). Panevėžio vyskupu paskirtas Žemaičių vyskupijos kapitulos kanauninkas, universiteto profesorius Kazimieras Paltarokas²², vėliau sovietinės valdžios persekiotas, keletą metų sovietų okupu-

toje Lietuvoje buvęs tik vienas vyskupas. Nauja Kaišiadorių vyskupija gavo arkivyskupo J. Matulaičio bičiulį, teologijos magistrą, Vilniaus katedros kanauninką Juozapą Kuklą²³. Vilkaviškio vyskupo Antano Karoso (buvusio Seinų vyskupo) pagalbininku paskirtas Vilniaus arkivyskupijos kunigas profesorius Mečislovas Reinys (1884–1953, mirė Vladimiro kalėjime, Rusijoje). Vyskupas J. Matulaitis labai gerbė kun. M. Reinį ir siūlė jo kandidatūrą popiežiui Pijui XI²⁴. Jo paskyrimą nulėmė ir tai, kad Seinų vyskupas Antanas Karosas nebenorėjo atsistatydinti ir jį vėl skiriant ordinaru (atsižvelgus į amžių ir neveiklų būdą) būtina buvo skirti jam pagalbininką.

Arkivyskupui J. Matulaičiui nebuvo lengva parinkti vyskupų kandidatūras į naujas Lietuvos vyskupijas, juo labiau, kad norėjo kištis ir Respublikos Vyriausybė, politinės jėgos. Matulaitis nebuvo įpareigotas vyskupų kandidatūras derinti su vyriausybe²⁵, o šiai kreiptis tiesiai į Šventąjį Sostą irgi nebuvo labai patogu. Dėl šios aplinkybės galėjo būti lengviau steigti bažnytinę provinciją. Kita vertus, kyla klausimai: ar šie pirmieji Lietuvos bažnytinės provincijos vyskupai buvo vieninteliai kandidatai į šias pareigas? Ar tikrai kandidatų parinkimas buvo toks gana nesudėtingas procesas? Atrodo, kad ne. Stasys Yla teigia, kad į metropolito sostą Roma numatė patį J. Matulaitį, tačiau šis siūlė kitus: J. Staugaitį, J. Skvirecką ir net P. Kuraitį. Vyskupo sostui užimti buvo siūlomas ir kunigas P. Būčys, marijonas, tačiau šio kandidatūrai prieštaravo pats apaštališkasis vizitatorius arkivyskupas J. Matulaitis, nes P. Būčys buvo labai reikalingas vienuolyne²⁶.

BAŽNYTINĖ PROVINCIJA IR KONKORDATAS

Paskelbus Lietuvos bažnytinę provinciją ir paskyrus vyskupijoms vyskopus, Vatikanas ir toliau stengėsi plėtoti Lietuvos ir Šventojo Sosto ryšius. Pati provincija buvo įsteigta gana laiku, nes 1926 m. birželį Seimo rinkimus laimėję kairieji santykius su Bažnyčia pradėjo suspenduoti, nors jau buvo daug nuveikta rimtai ruošiantis užmegzti tarpusavio santykius tarpvalstybinės sutarties forma – konkordatu, dėl kurio daugiausia darbavosi arkivyskupas Jurgis Matulaitis. Įvykių eigą pagreitino valstybės karinis perversmas 1926 m. gruodžio 17 d. Į valdžią atėję tautininkai palankiau žiūrėjo į santykius su Vatikanu negu prieš tai buvę valdžioje kairieji. Tai liudija ir J. Matulaitis viename savo laiške bičiuliui: „Lietuvoje įvyko didelė atmaina. Pasikeitė vyriausybė... Gal da-

bar prie naujos valdžios greičiau pavyks man bažnytiniai reikalai atlikti ir tuoj važiuosiu Romon“²⁷. Konkordato projektą parengė pats J. Matulaitis, tačiau nebesulaukė jo patvirtinimo. Mirė Kaune neužbaigęs šio vieno iš svarbiausių savo gyvenimo uždavinių. Tačiau tuometinis ministras pirmininkas Augustinas Voldemaras, panaudojęs dalį arkivyskupo J. Matulevičiaus konkordato projekto, kitą dalį nukopijavęs nuo Lenkijos–Apaštalų Sosto konkordato, 1927 m. rugsėjo 27 d. parengė Lietuvos–Apaštalų Sosto konkordatą²⁸. Vatikanas konkordatą paskelbė tą pačių metų gruodžio 10 d.²⁹, o Lietuvoje jis buvo ratifikuotas ir paskelbtas „Vyriausybės Žiniuose“ gruodžio 20 d.³⁰ Šis dokumentas buvo priimtinas tiek Bažnyčiai, tiek vyriausybei.

IŠVADOS

Lietuvos bažnytinės provincijos sudarymas buvo svarbus ir valstybei, ir Bažnyčiai. Provincijos įsteigimas nebuvo lengvas uždavinys ir dėl abiejų šalių atstovų diplomatijos stokos Lietuvai gana sunkiu laiku, ir dėl respublikos valdžios nusiteikimo Bažnyčios atžvilgiu. Tikrai apaštališkuoju vizitatoriumi tapus Jurgiui Matulaičiui, kuris galėjo

nešališkai spręsti Katalikų Bažnyčios problemas, Lietuvoje, atsižvelgiant į visų tikinčiųjų katalikų reikmes ir išsaugojant kuo geresnius tarpvalstybinius Lietuvos ir Lenkijos santykius, pradėjo stiprėti Lietuvos ir Vatikano ryšiai, laidavę Provincijos paskelbimą ir Konkordato pasirašymą.

Literatūra

1. *Constitutio Apostolica, Lituorum gente*, in *Acta Apostolicae Sedis, Commentarium officiale*, Annus XVIII. Vol. XVIII. Romae, MDCCCXXVI.
2. *Acta Apostolicae Sedis, Commentarium officiale*. Vol. XVII. Roma.
3. *Acta Apostolicae Sedis, Commentarium officiale*. Vol. XIX, Roma, 1927.

4. Konkordatas Šv. Sosto ir Lietuvos Respublikos I str., in *Vyriausybės Žinios*, Nr. 264, Kaunas, 1927 12 20.
5. Matulaitis J. Laiškas kardinolui Pietro Gaspari, in *Naujasis židinys–Aidai*, 1999, gegužė–birželis.
6. (Autorius nenurodytas) *Arkivyskupas Mečislovas Reinys*. – Čikaga, 1977.
7. Staugaitis J. *Mano atsiminimai*. – Vilnius, 1995.
8. Steponas Matulis. *Lietuvos laisvės vainikas. Bažnytinės Provincijos įsteigimas ir konkordatas*. – Noringamas, 1984.
9. Bartuška V. *Prisiminimai apie arkivyskupą M. Reinių: Rankraštis, autoriaus asmeninis archyvas*. – Marijampolė, 1999.
10. Manelis P. *Konkordatai ir Lietuvos konkordatas*. – Kaunas, 1928.
11. Yla S. *Jurgis Matulaitis*. – Vilnius, 1993.
12. Kasparavičius A. Lietuvos ir Vatikano santykiai, arba Šventojo Sosto reikšmė tarpukario Lietuvos užsienio politikai, in *LKMA metraštinis*, t. XXIII. – Vilnius, 2003.
13. Boruta J. Lietuva ir Šventasis Sostas: istorinė perspektyva, in *LKMA metraštinis*, t. XXIII. – Vilnius, 2003.

Nuorodos

- 1 (Autorius nenurodytas) *Arkivyskupas Mečislovas Reinys*, p. 51.
- 2 Klaipėdos kraštas buvo ilgą laiką okupuotas vokiečių, o 1920 m. pagal Versalio taikos sutartį laikinai perduotas prancūzų priežiūron. 1923 m. Klaipėdos krašto sukilėlių dėka ši etninė lietuviška teritorija sugrąžinta Lietuvai.
- 3 J. Staugaitis. *Mano atsiminimai*. – Vilnius, p. 285.
- 4 S. Matulis. *Lietuvos laisvės vainikas*, p. 16.
- 5 *Acta Apostolicae Sedis...* Vol. XVII, Roma, 1925, p. 276.
- 6 (Autorius nenurodytas) *Arkivyskupas Mečislovas Reinys*, p. 51–52.
- 7 Kunigas Stasys Yla (kalintas nacių lageryje) teigia, kad iki 1925 m. buvo tik du atvejai, kai tos pačios tautos asmuo paskirtas Vatikano atstovu (S. Yla. *Jurgis Matulaitis*. – Vilnius, 1993, p. 163).
- 8 Steponas Matulis. *Lietuvos laisvės vainikas. Bažnytinės Provincijos įsteigimas ir konkordatas*. – Noringamas, 1984, p. 23.
- 9 A. Kasparavičius. Lietuvos ir Vatikano santykiai, arba Šventojo Sosto reikšmė tarpukario Lietuvos užsienio politikai, in *LKMA metraštinis*, t. XXIII, Vilnius 2003, p. 328.
- 10 Plg. ten pat.
- 11 *Constitutio Apostolica, Lituorum gente*, in *Acta Apostolicae Sedis, Commentarium officiale*, Annus XVIII. Vol. XVIII, Romae, MDCCCXXVI, p. 123: „Ad haec autem omnia executioni mandanda deputamus venerabilem fratrem Georgium Matulewicz, Archiepiscopum titulare Adulitanum, quem Lituaniae Visitatorem dedimus, eidem necessarias et oportunas facultates tribuentes, etiam subdelegandi, ad effectum de quo agitur, quemlibet virum in ecclesiastica dignitate constitutum, ac definitive sententiam dicendi de quavis difficultate vel oppositione, imposito onere intra sex menses mittendi ad Sacram Congregationem Consistorialem authenticum exemplar peractae executionis“.
- 12 *Constitutio Apostolica, Lituorum gente...* Annus XVIII. Vol. XVIII, p. 121: „Lituorum gente post bellum maximum in libertatem, Deo favente, tandem restituta, Nos, qui eorum fidem ac pietatem, tam strenue diuque in adversis rebus omne genus servatas, praesentes conspiciat sumus, cum persuasum habeamus aptiorem ecclesiasticarum rerum dispositionem plurimum sane conferre, non modo ad catholici nominis incrementum, sed etiam ad ipsam rei civilis prosperitatem, apprime utile atque opportunum existimamus ut in Lituania dioceses et numero augeantur et in Provinciam ecclesiasticam constituantur“.
- 13 Ten pat, p. 122: „Diocesis Vilkaviškensis, cum cathedrali ecclesia sub titulo Visitationis B. M. V. in civitate Vilkaviškis, continebit decanatus: Bartninkensem, Garliavensem, Kalvariensem, Mariampolensem, Naumiestensem, Panemunensem, Prienensem, Seiriensem, Simnensem, Vilkaviškensem, Šakensem“.
- 14 S. Yla. *Jurgis Matulaitis*. – Vilnius, 1993, p. 168.
- 15 Klaipėdos kraštas 1923 m. sausio 15 d. prijungtas prie Lietuvos. Iki šios datos Klaipėdos kraštas priklausydavo įvairioms svetimoms valstybėms: po Pirmojo pasaulinio karo okupuotas rusų, vėliau Versalio taikos sutartimi atskirtas nuo Vokietijos ir užimtas prancūzų, per sukilimą sugrąžintas Lietuvai.
- 16 *Constitutio Apostolica, Lituorum gente...* P. 122: „Ex regione Klaipėdensi, quae paroecias Klaipėdensem, Šilutensem, Robkojensem et Viešvilensem connumerat, constituetur, cum ecclesia praelatitia sub titulo SS. Trinitatis in civi-

- tate Klaipėda, Praelatura nullius Klaipėden-
sis, quam seiunctam a dioecesi Varmiensi Or-
dinarius Telšensis, servatis, iuxta locorum
adiuncta et ad normam iuris, servandis, ad-
ministrabit“.
- ¹⁷ J. Boruta. Lietuva ir Šventasis Sostas: istorinė
perspektyva, in *LKMA metraštis*, t. XXIII. – Vil-
nius, 2003, p. 270.
- ¹⁸ *Acta Apostolicae Sedis, Commentarium Officia-
le*. Vol. XVIII. Roma, 1926.
- ¹⁹ Juozapas Skvireckas (1873–1959) – gimė Rim-
kūnų kaime, Panevėžio apskrityje. Mokėsi Že-
maičių kunigų seminarijoje, Petrapilio dvasinė-
je akademijoje. 1899 m. birželio 24 d. vysk. K.
Cirtautas jį išventino kunigu. Studijavo Petra-
pilyje, lankė Palestinos šventąsias vietas. Kau-
no kunigų seminarijos profesorius. 1919 m. ko-
vo 9 d. popiežius Benediktas XV paskyrė titu-
liniu Ceramo vyskupu ir Žemaičių vyskupo
pagalbininku. 1926 m. paskirtas arkivyskupu
metropolitu. 1944 m. besitraukiančių vokiečių
raginamas išvyko į Vakarų. Mirė Austrijoje
(*Mūsų švyturiai*, p. 262–263).
- ²⁰ J. Matulaitis. Laiškas kardinolui Pietro Gaspa-
ri, in *Naujasis židinys-Aidai*, 1999, gegužė–bir-
želis, p. 262.
- ²¹ Ten pat.
- ²² Kazimieras Paltarokas (1875–1958), mokėsi ku-
nigų seminarijoje Kaune ir Petrapilio dvasinė-
je akademijoje. Kunigu išventintas 1902 m.
Profesorius, pirmasis Panevėžio vyskupas.
Konsekruotas 1926 m.
- ²³ Juozapas Kukta (1873–1942), mokėsi Vilniaus
kunigų seminarijoje ir Petrapilio dvasinėje
akademijoje. 1898 m. išventintas kunigu. Dir-
bo pastoracinį darbą, dėstė Vilniaus kunigų
seminarijoje. 1917 m. vysk. E. Roppas sutei-
kė J. Kuktai kanauninko titulą, 1925 m. Pijus
XI paskyrė Vilniaus vyskupijos dalies apašta-
liškuoju administratoriumi. Visuomenininkas.
1926 m. – Kaišiadorių vyskupas (*LE. T. XIII*,
p. 301–302).
- ²⁴ V. Bartuška. *Prisiminimai apie arkivyskupą M.
Reinį: Rankraštis, autoriaus asmeninis archyvas*. –
Marijampolė, 1999, p. 5–6.
- ²⁵ S. Yla. *Jurgis Matulaitis*. – Vilnius 1993, p. 167.
- ²⁶ Ten pat, p. 166.
- ²⁷ Ten pat, p. 298–299.
- ²⁸ *Arkivyskupas Mečislovas Reinys*, p. 91.
- ²⁹ *Acta Apostolicae Sedis, Commentarium officia-
le*. Vol. XIX, Roma, 1927, p. 425.
- ³⁰ *Vyriausybės Žinios*, Nr. 264, Kaunas, 1927 12 20.